

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ, КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1952 май 11 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 91 (2521) БРТЗЗ 20 коп.

ССРЭ-ниң Саң Министествовунун дынадымы (1 арын).
ССРЭ-ниң Шериг Министринин болгаш ССРЭ-ниң Шериг-Далай Министринин дужаалдары (1 арын).
Чаа чээшкинге найыралдыг бижидишкин-биле совет улус коммунизм тургузуушкунунун херээнге чаа салышкыны киригешер

(1 арын).
В. Морозов. — Большевиктерниң төөгүлүг конференциязы (2 арын).
Часкы хову ажылдарын кыска хуусаада агротехниктиг бедик денелге эрттирер (2 арын).
П. Ушаков. — Малды одарладып, семиртириң организастыг эгелээр

(3 арын).
Н. Сычев. — Колхозчу эргелер айтырларының талазы-биле беседда (3 — 4 арын).
Делегей культуразының шыларангай деятельдерин кыдат улус демделеп эрттирип турар (4 арын).
Кореяда болушкуннар (4 арын).

ССРЭ-ниң Саң Министествовунун дынадымы

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериңиң 30 миллиард рубль түңгө үндүргөн Күрүне чээшкини (1952 чылда үндүргөн) майның 8-те 35.712.374000 рубльга ийикле доктааткан түңгө 5.712.374000 рубль ажыр таратынган.

Чээшкиниң доктааткан түңгүңүң дыка ашканын барымдалааш, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлениин айтышкыныга үндөйлөп ССРЭ-ниң Саң Министествовун бижидишкини 1952 чылдың май 10-дан эгелеп шуут соксадыр дугайында айтышкыны берген.

ССРЭ-ниң Саң Министри А. ЗВЕРЕВ.

ССР Эвилелиниң Шериг Министринин дужаалы

1952 чылдың май 9. № 47 Москва хоорай

Эштер солдаттар болгаш сержантылар!
Эштер офицерлер болгаш генералдар!
Чеди чылдар мурнуңда совет улус болгаш оң Чепсектиг Күштери коммунисттик партияны, бистин шыгарангай угаанын баштыңчывыс болгаш улуг полководчуус эш Сталинниң удуртулганы-биле Ада-чуртун Улуг дайынын тийлелгени-биле дооскан болгаш бистиг Төрөөн чуртувустун хосталгазынча болгаш хамаарышпас чоруунча халаан гитлержи эжелекчилерни долузу-биле тийлээш, Европаның улустарын фашисттик кулданышкыны айылындан хостаан.

Совет Армияның бодунуң бүгү составына Тийлелге Хуун таварыштыр байыр чедирип, амыр-мендизин айтырып тур мен!
Дужаарым бола:

Бо хун, май 9-та, Тийлелге Хуун демделгези-биле бистиг Төрөөн чуртувустун найсылалы — Москвага, эвилелдешкен республикаларын найсылалдарына, ол ышкаш Калининградка, Львовка болгаш маадыр хоорайлар: Ленинградка, Сталинградка, Севастополяга болгаш Одессага — артиллерияның үжөн удаа дааштаашкыны-биле салют кылдыр.

Совет улус болгаш оң алдарлыг Армиязы делгезин!

Совет Чазак делгезин!

Совет улустун туучушкунуңа канналган авангарды, бистин тийлелгелеривистин сорук кирикчизи болгаш организастыгы — Ленин — Сталинниң улуг партиязы делгезин!

Бистин улуг баштыңчывыс болгаш башкывыс, генийлиг полководчу Совет Эвилелиниң Генералиссимузу эш Сталин делгезин!

Бистин Төрөөн чуртувустун хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш тулчуушкунуңа өлгөн маадырларга мөңгө алдар!

ССР Эвилелиниң Шериг Министри Совет Эвилелиниң Маршалы А. ВАСИЛЕВСКИЙ

Чаа чээшкинге найыралдыг бижидишкин-биле совет улус коммунизм тургузуушкунунун херээнге чаа салышкыны киригешер

Мурнакчы бүдүрүлгө коллективинин сөзү

Бүгү делегейиң ажылчы чоннарының байыры — Май 1-ниң бүдүрүлгө Москваның С. М. Киров аттыг «Динамо» заводунга мурнакчы бүдүрүлгө деп атты берген. Ол хүндүлүг атты Төрөөн чуртун чаагай чоруу дээш шыларангай стахановчу күш-ажыл-биле чаалап алган.

Динамочулар социалисттик күрүнениң күчү-шудалың чүгө күш-ажылы-биле эвес, харын-даа ажылдап алган рубли-биле быжыглаарына чангыс эп-сеткил чүткүлдүр. Май 6-да заводтун бүгү-ле хестеринге хөй кижини киригештирген митингилер болгудан, аңаа ажылчылар, инженерлер, техниктер болгаш албан хаагчылар чаа чээшкинни үндүрүрүн дугайында Совет Чазактын шинтирин изин-биле байырлап хүлээп алганнар.

Үшкү машина цехи. Ында доктаамал эвес токтуң металлургия краннарын кылып үндүрүп турар. Ону кылганы дээш, заводтун бөлүк ажылдакчыларына Сталинчы шаңналдарын берген. Цехтин ажылчылары митингине чыгып келгенер.

Слесарь Самсонов сөс алгаш, мынча дээн:

— ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын улам-на сайзырадыр чоруунга чурттагы чонун хөрөңгизин кириштирип, Волгада болгаш Донда, Днепрде болгаш Аму-Дарьяда коммунизмниң улуг туудуларын акша-

ландырап сорулга-биле Чазак болза, чаа чээшкинни үндүргөн. Бистер ол шинтирин изин-биле чүткүлдүрүп, хүлээп ап турар бис. Улуг туудуларга, найсылалдыг бедик бажынарны тууду ажылдарына, хем флотунуң судаларына, болгаш корабльдеринге калбаа-биле ажылдагынып турар моторларны бистер бүдүрүп турар бис. Чуртун экономика күчү-шудалың чаа чээшкинге найыралдыг бижидишкин-биле улам-на быжыглаалы. Мен бодумун бир айда ажыл төсөвирини күрүнеге чедирип тур мен.

Бешки аппарат цехинге! болган митингине фрезеровщик Драничкин сөс алган. Оң чугаалааны:

— Динамочулар эрткен чылын Волга-Дон каналының шлюздарына ажылдап 16 кезек электри хрескелдерин хуусааның бетинде кылып үндүргөн болгай. А м бистин цехтин эң дээр ажылчыларының бригадасы каналдың унунун чөпсеглээшкинине ажылгаар чүткүлдери доозуп турар. Бистин амдыралывысты моон-даа артык аас-кежиктиг болгаш өөрүшкүлүг болдулар коммунизмниң улуг туудуларына хергелээр чүткүлдери боттары-выстың чангыс эп-сеткилдиг бижидишкин-биле дүргөлдөдү.

Чээшкинге бижидишкин ол заводта көдүрүлүшкүнүг эрттип турар.

ССР Эвилелиниң Шериг-Далай Министринин дужаалы

1952 чылдың май 9. № 90 Москва хоорай

Эштер матростар болгаш солдаттар, старшиналар болгаш сержантылар!

Эштер офицерлер, адмиралдар болгаш генералдар!

Бо хун немец-фашист эжелекчилерге удуз Ада-чуртун Улуг дайынын тийлелгени-биле дооскан хүнден бээр чеди чыл болган. Совет улус болгаш оң Чепсектиг Күштери алдарлыг коммунисттик партияны, бистин шыларангай угаанын баштыңчывыс болгаш генийлиг полководчуус эш Сталинниң удуртулганы-биле герман империализмин бүгү делегейге төгүлдү-биле тийлээш, бистин социалисттик Ада-чуртувустун хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап ап, Европаның улустарын фашисттик кулданышкындан хостаан.

Фашисттик Германияны тийлээш улуг тийлелгени чеди чыл болган оюн таварыштыр Силерге байыр чедирип, амыр-мендизини айтырып тур мен.

Маадырлыг совет улус болгаш оң шыларангай Шериг-Далай Флоту делгезин!

Бистин төрөөн Совет Чазавыс делгезин!

Бистин тийлелгелеривистин сорук кирикчизи болгаш организастыгы — Ленин — Сталинниң шыларангай партиязы делгезин!

Бистин ынак баштыңчывыс болгаш генийлиг полководчуус Совет Эвилелиниң Генералиссимузу эш Сталин делгезин!

Бистин Төрөөн чуртувустун хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш тулчуушкунуңа өлгөн маадырларга мөңгө алдар!

ССР Эвилелиниң Шериг-Далай Министри Вице адмирал Н. БУЗНЕЦОВ

Совет кижилерниң амыдыралы улам-на наас-шиниң болзун

КИЕВ. Хоорайда бүдүрүлгө, албан дээди өөредилге черлеринде хөй кижини киригештирген митингилер эрттип турар. Аңаа киевчилер чаа чээшкинни үндүрер дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлениниң доктаалын изин-биле чүткүлдүрүп турар.

«Ленинская кузница» заводтун механика цехинге болган митингине стахановчу участоктун мастери Карпенкоун чугаалааны:

— Чаа чээшкинни үндүргенин бистин бүдүрүлгенин бүгү коллективте совет кижилерин чедирип турар акшазы кайнаар барып турарын бистер эки билер бис. Ол акша болза, бистин нинти чаагай чоруу-уска, социалисттик күрүнениң күчү-шудалың быжыглаарына чарыгладылар. Бистин совет чээшкинине болза, тайбың тургузуушкунуң чээшкин, ажылчы чоннарың материалдык болгаш культурулгү денелери беддериниң чээшкин болур.

Совет кижилерниң амыдыралы улам-на наас-шиниң болзун дээш чаа чээшкинге — тайбының болгаш тургузуучу ажылдарың чээшкинине бистер, ажылчылар чангыс кижини бышкаш бижидилер.

Бүгү хестерге деминг бижидишкиннер эгелээр.

Киевтин уран-чүүл ажылдакчылары чээшкинге идепкейлиг бижиткенер. Украинаның Күрүне академикти И. Франко аттыг шии театрына болган театрын артистерини, албан хаакчытарының митингине ССРЭ-нин улустун артисти Гнат Юра мынча дээн:

— Чээшкиннериң хөрөңгизиле тургустунуп турар чүткүлдү шуптузу улустун эрге-ажыны, ажылчы чоннарың калбак массаларының эрге-ажыктарын камгалаан. Улустун культура талазы-биле негелдеринге бистин чуртувуста чыл санымдала канчаар-даа аажок хөй ашканы үндүрүп турар.

Украинага дайын сөөлүндө чылдарда — Ворошиловградта, Николаевка, Винницада, Сумыда, Измаильде шии театрларын туткулаан, Мукачевта театры, Сталинода — Украинаның Киевте болгаш Николаевта — аңык көрүкчүлөр театрларын катап тургускан болгаш чартып кылган.

Мен бистин ынак Ада-чуртувустун улам-на чечектелир чоруу дээш чаа чээшкинге бижитпешаан, мээң үлгеримни эдериниң шупту кижилерин кыйгырып тур мен.

Г. Юраның кыйгырып коллектив найыралды-биле деткээр.

(СЭТА).

Дайын кыпсыкчыларына согуз

ЧЫРГАЛАНДЫ. (Радио-биле). ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериңиң чаа күрүне чээшкинни үндүрер дугайында чазактың доктаалына холбаштыр Тер-Хөл району Чыргаланды суурда ажылчы албан хаакчытарың хөй кижини киригештирген митингиз ол суурун клубуңа болган.

Чаа чээшкин үндүрер талазы-биле совет чазактың шинтириниң дугайында ол митингине ВКП(б) райкомунун секретары эш Төмүр-оол орус, тыва дылдарга илеткел кылган. Илеткел сөөлүндө районун ынак ажыл-агыйның директору эш Беляков сөс алгаш чугаалааны болза:

— Улус ажыл-агыйын хөгжүдериңиң күрүне чээшкинни үндүрер дугайында чазактың доктаалын изин биле деткип тур мен, ычанганга чээшкинге 5 неделянын шалыңын бижитпешаан оон аңгыда 400 рубльдин облигациязын туду салдып алыр мен, бистин күрүнениң күчү шыдалыңың өзүлдезинге мээң ол берген хөрөңгизин дайын кыпсыкчыларыңа өлүмүг согушкун болур деп чугаалаан.

Оң дараазында Чыргалады 7

чыл школарың башкызы эш Бауру-Сурун сөс алгаш чугаалааны болза:

— Бистин күрүнеге чедирип турар хөрөңгиз чүгө бистерид эрге-ажыктарыңа чарыгдатынып турар. Эң ылаңгыра амыг үлө Америкага баштаткан капиталисттик чурттар чаа дайында калчалы-биле белеткенип, бүгү чарыгдалың хөй кезин боо чексек бүдүрениңе үндүрүп турда Совет чазак улус өөредилгезинче улуг кичээңгейни салып турар болгай. Эске миллион-миллион совет аныктар-биле бир дөмей, мен совет чазактын ачызында эртем чедип алыр аас-кежиктиг болган мен. Чаа чээшкин үндүрер дугайында чазактың доктаалын деткивишаан, чээшкинге беш неделянын шалыңын бижитпешаан, оон аңгыда 350 рубльдин облигациязын туду садып алыр мен дээн.

Ол ышкаш ында кижини эвилелзиниң фельдшери эш Чунарова, 7 чыл школарыңың ажыл-агый эргелекчизи эш Данзын болгаш өске-даа хөй кижилер 5—5 неделяларын шалыңнардан ыракта ажыр бижиткенер.

Бижик билбес болгаш бижикти биче билер чорукту узуткаарының ажылыңче кичээңгейни улгатырар

ССРЭ-ге социализмниң база бир улуг чаалап алышкыны — делегейде эң мурнакчы совет социалисттик культураны тургусканы болур. «Бистин революциявыстың характерлиг онзагай байдалы чүдөлдү, улуска ол чүгө хосталганы эвес, харын база материалдыг чаагай чүүдөдериң-даа, бай-шымдалгыр болгаш культурулгү амыдыралдың болдунар аргазын бергенинде болур» деп эш Сталин чугаалаан.

Совет күрүнениң туруп келгениниң баштайгы хүннеринден эгелээш, бистин чуртувуска культура тургузуушкуну көстүп көрбөөн калбарышкыны тыпкан. Октябрьниң Улуг революцияның соон дарый тыттып хевирлетинген социалисттик нациялар, национал хевирлиг, социалисттик утка-шынарлыг культураның тургузуушкунуңа шыларангай чедишикиннери чедип алганнар.

Совет Эвилелиниң улустарының культуру хөгжүлдениң дугайында коммунисттик партияның болгаш чазактың сагыш салышкыны бодунун чайынанчак илэрээшкини бүгү школаларны, театрларны, дээди болгаш тускай өөредилге черлериниң канчаар-даа аажок делгем хемчээлдиг өзүшкүнуңе, культура-чырыдышкыны албан черлериниң четкизиниң калбарышкынына, чаа, совет интеллигенцияның тургустунганыга болгаш быжыкканына тып шыдаан. Бүгү ажылчыларны болгаш тараачыларны культурулгү, эртем-билгилиг кижилер болдулар деп эш Сталинниң салган сорулгазы чедишикинни-биле шинтирлетинип турар.

Совет Эвилелиниң улустарының акы-думалышкы өг-бүдөзине Тываның ажылчы чоннарының чурттап келгесе бо чеди чылдарының иштинде бистин облазыныска канчаар-даа аажок улуг чаартылгалар болган. Экономуну социалисттик чаартылгалары-биле чергелештир, тыва улустун культурулгү денелери база шапкын өскөн.

Ам областың 186 школаларында 28 муң чыгы өөреникчилер хаара туттунган болгаш оларын 18 740-тин үндөш чурттакчыларын уругулары болуп турар. Облуста 16 култура бажынына, 48 көдээ болгаш профинилелдер клубтары, 33 ызыл булуңнар, 600 муң чыгы ном фондларлыг 207 массалыг болгаш школа библиотекалары, национал театр, төөгү музейи дээш культураның өскө-даа черлери ажылдап турар.

Шаңда бодунуң дыл бижик чок чоран Тываның ажылчы чоннары делегейде мурнакчы совет культураның чаагайдылганынче, улуг орус улустун культуразыңче улам-на синигип бар чыдар.

Ындык болза-даа, чедип алдынган чүүлдерге тайбызырап болбас ужурул бис. Тывада бижикке өөрөңзө чогуур бүгү чонун шуптузу бижиктиг болур чорук чедип алдынмаан, бижикти номчуп, бижип билбес кижилер ам-даа дыка хөй. Ычанганш улуг ыазылыг чонун ортузуна бижик билбес болгаш бижикти биче билер чорукту дүргөн узуткаар чорук политика талазы-биле улуг ужуру-дузалыг сорулга болур.

Партия райкомнары, райкүүскамнар болгаш улус өөредилгезинин органдары бижик билбес болгаш бижикти биче билер чорукту узуткаар дугайында ВКП(б) обкомунуң бешки пленумунуң шинтирин күседир талазы-биле ажылды эки организастаан черлерде ол херекке элээн түннелдер чедип алдынган.

Чикээлээрге, эрткен чылын Бай-Тайга районунга он-он культуармейжилер ачылган, оларның хөй кезин чонун бижикти номчуур, бижир

кылдыр өөредип шыдааны-биле чергелештир, чуртун даштыкы болгаш иштиги байдалын, партияны болгаш чазактың эң чугула шинтирлерин чурттакчы чонга база калбаа-биле таныштырып келген. Ол ышкаш Эрин, Каа-Хем районнарына бижик билбес чорукту узуткаар талазы-биле элээн улуг ажылдар чорутунган.

Бижик билбес болгаш бижикти биче билер чорукту узуткаарының чаагай херээнде кирип турар культуармейжилерниң хөй санныг армиязы Тывада өскөн. Бодунун херээнин эзулуг энтузиастызы, Эрин районун «Кызыл сылдыс» колхозта культуармейжи Сендеш-оол улуг улусту бижикке өөредир талазы-биле чаагай ажылды бүдүрүп, кичээлдерге эки белеткенип, өөредилгени практиктиг сорулгалар-биле чөп холбаштырып турар.

Чонун ортузуна бижик билбес чорукту узуткаар талазы-биле ажылга Улуг-Хем районун Шагаан-Арыг суму школарының башкылары база идепкейлиг кирип турар. Олар ам үш бижик бөлгүмнеринде 50 ажыг кижилерни чедишикинни өөредип турарлар. «Барлык» союзунда культуармейжи комсомолчулар Содунам, Таса олар боттарының ол хүндүлүг херээн ынакшылды-биле көрүп, бижик билбес хөй-хөй кижилерни бижикти номчуур, бижир кылдыр өөрткенер.

Ам сорулга болза, бижик билбес чорукту узуткаар талазы-биле ажылга бистин совет интеллигенциявысты калбаа-биле хандылар болур. Ындык болза-даа, Кызыл болгаш Танды районнарың чамдык башкылары чонун ортузуна бижик билбес болгаш бижикти биче билер чорукту узуткаар талазы-биле улугу чептестер Барыш-Хемчик районда ам-даа үргүлчүлөвишаан. Ында бижик билбес болгаш бижикти биче билериниң саны муң ажып турар. Ындык турбужа, районун партия, совет организастары, улус өөредилге килдизи бо херекти эзулуг организастаар талазы-биле шинтирлиг хемчеглерин албаан.

Чонун ортузуна бижик билбес болгаш бижикти биче билер чорукту дүргөн узуткаар төлөөдө, областтик партия, комсомол организастарының, чер-чер Советтериниң болгаш улус өөредилге органдарының талазындан ол чугула политиктиг ажылче салыр кичээңгейни кажангызындан-даа артык шыгыратса чогуур.

Бижик билбес болгаш бижикти биче билер чорукту узуткаары ышкаш, ол хире чугула херекти чедир үнелеп көрбөс үзөлдө бодалды дойдораан соксадыр херек. Совет Тыва — чурттакчы чону бүрүн бижик-биликти область болган турар ужурул. Бо хүндүлүг болгаш чаагай сорулганың чедишикинниң күсөлдөзүн 1952 чылда ыяаыла чедип алыр ужурул бис.

Бижикти билбес чорукту узуткаары — эртемнерин болгаш оң бүгү эртинезин моон сонгаар шингээдип алырына баштайгы эргежок чугула базым болур деп түвени билбишаан, бижик билбестерге бодунун билини дамчыдып бээр — бижик билер коммунисттик, комсомолчу бүрүзүнү, бижик билер хамааты бүрүзүнү алдарлыг херээ.

Бижик билбес болгаш бижикти биче билер чорукту узуткаар талазы-биле ажылды шын организастаар дээш, Совет Тываның чонун бүрүн бижик-биликти болдулар дээш большевикчи демиселди улам күш-тедирээл!

Кооперасчыларның салышкыны

Чаа чээшкин үндүрер дугайында Совет чазактың доктаалына холбаштыр болган кооперасчылар бижикти кышкы митингиз улуг көдүрүлүшкүнүг эрткен.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериңиң 1952 чылдагы күрүне чээшкинни үндүрер дугайында чазактың доктаалына холбаштыр кооперасчылар партия организастарының секретары эш Саргов ол митингине илеткел кылган.

Илеткел сөөлүндө бир дугаарында горпо даргазы эш Кожевин сөс алгаш күрүнениң чаа чээшкинни

Колхозчуларның бижидилгези

САРЫГ-БУЛУҢ (Телефон-биле). ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериңиң (1952 чылдагы) Күрүне чээшкинни үндүрер дугайында чазактың доктаалын Эрин районунун ажылчы чоннары улуг көдүрүлүшкүн-биле ужурашкан.

Районун «Кызыл сылдыс» колхозка бо айтыры талазы-биле болган хөй кижини киригештирген митингиге колхозчулар Чадамба, Даваажан, чылгы мал фермазының эргелекчи-

үндүрер дугайында Совет Чазактың доктаалын деткивишаан бодунуң бүдүн чартык айның шалыңын бижилер мен, ычанганш өске эштер база ынаар бижидирип кыйгырдан дээн. Ол ышкаш кооперасчылар ажылдакчызы эш Торжу, горпо бухгалтер эш Ковалева болгаш өскелер-даа бир айның шалыңнарындан дыка хөй түннери бижиткенер.

Чаа чээшкинге бижидилге кооперасчылар болгаш Кызыл горпо-да мындыг язы улуг көдүрүлүшкүнүг эрткен.

Чаа чээшкинге бижидилгези эргелекчизи Намчаа олар чүве чугаалааш чаа чээшкин дугайында чазактың доктаалын улуг өөрүшкүн-биле деткип, дыка хөй түннерге бижиткенер.

Ол ышкаш ол митингиге санал берген өске-даа колхозчулар чазактың доктаалын изин-биле деткивишаан чээшкин бижидилгезинге улуг көдүрүлүшкүнүг киришке.

Большевиктерниң төөгүлүг конференциясы

(Партияның Апрель конференциясының 35 чыл болганынга)

1917 чылдың апрель 24—29-та (май 7—12-де) Петроградка болуп эрткен РСДРП-нин чеди дугаар (Апрель) конференциясы болза, бир дугаар-ла аяккы большевикчи конференция болган. Ол бодунун ужурудузаның талазы-биле партияның төөгүзүңгө партияның съездини ышкаш черни эжелеп турар.

Конференция дыка нарын төөгүлүг үе-байдалда болуп эрткен. Чуртка ийи эрге-чагырга туруп турган: Тур чазак-биле чергелештир калбак улус массаларың дөткимчезинге даянган Советтер база тыгтып келген. Тур чазак ол үеде чүгүл Советтерниң хей кезин болуп турган меньшевиктер болгаш эсерлерниң чөпшээрэжикчи партияларының дөткимчези-биле эрге-чагыргага ызырып турган. Ол чазак помещиктериниң болгаш капиталистериниң эрге-ажыктарын камгалап турганындан улустун негелдерин боттандырып, ажыкчы чоннар-га тайбынды, тарааны, черни берип шыдавас болгаш ону күзөвейн-даа турган. Бодунун политиказы-биле чуртту хоозураашкынын болгаш аштың айылынга чыгадып келген чазакка чонунг идегели дүрген кудулап баткан.

Бистиң Төрөөн чуртувуска салым-хуузу шийтирленип турган улуг төөгүлүг үеде большевик партия ажылчан ангыга болгаш бүгү улуска кризистен үнер арганы айтып берген. Ол арга болза, эрге-чагырганы ажылчылар, солдаттар болгаш тараачынар депутаттарының Советтеринче шилчидери, ийи эрге-чагырганы узуткаары болуп турган.

Чүгүл Советтериниң эрге-чагырганы ажыкчы чонга тарааны, тараачынарга черни берип шыдаар, чүгүл Советтериниң эрге-чагыргага чуртту хоозураашкындан чарып ап шыдаар деп Ленин чүгүлөөлөөн.

Апрель конференциясы ол сорулгалары боттандырының аргаларын айткан.

Апрель конференциясының дайын-ды болгаш революцияның бүгү кол айттыргалары: үениң байдалын, дайын дугайын, Тур чазак дугайын, Советтер дугайын, аграр айттыры-ның дугайын, национал айттырганы болгаш өскерлерни-даа чугаалашкан. Ол бүгү айттыргаларың талазы-биле конференция Ленин биле Сталин-ның талазынче чангыс эл-сеткилди катышкан.

Конференцияның хайгаарлааның төүгүе революцияны оон ийиңиң дөгүлүдөзүн перспективаларың дугайында айттырган. Үениң байдалың дугайында илеткелгиче В. И. Ленин «буржуазияга эрге-чагырганы берикчез» революцияны бир дугаар чаданындан «эрге-чагырганы пролетариаттың болгаш тараачынарың эң яды кезектериниң холунга бээр оон ийи дугаар чаданын» шилчиделер боттандырының партияга эргежок чугулазының дугайын бодунун Апрель тезистеринге айткан кайгамчык чүүлдерин сайзыраткан. Партия болза, социалист революцияны белеткээринче угландырының кылдыр ужурул турган.

В. И. Ленин партияны чокку сорулгазы кылдыр «Бүгү эрге-чагырганы Советтерге!» деп лозунгун иди үндүргөн.

Владимир Ильич Апрель тезистеринге-ле Советтер республиказын тургузарың идеяны иди үндүргөн. Парламенттик республика эвес, а бүгү чуртка адаандан үстүңгө чедир ажылчынар, хөлөкчиктер болгаш тараачынар депутаттарының Советтеринче шилчир херек деп Ленин демдегеп турар.

Революцияны сонгаарладып бол-бас чугула сорулгаларың бирезин болза, империалист дайындан үнери болуп турган. Ол сорулганы шийтирлээр эрге-чагырганың Советтериниң холунче шилчигези чокка болдунмас турган. «Дайынны төндүрүп болур дээр болза, эрге-чагырга революсочу ангынын холунче шилчир ужурул» деп Ленин чүгүлөөлөөн (В. И. Ленин, Чогаалдар, т. 24, арын 207).

Ам бис болза, империализм-биле улустун аразында чепсекти дайынче шилчир турар бис деп Владимир Ильич айттып турган. Революсочу хөви кирген кижилерниң ангы талазы-биле чаягаар чүткүлү империализм-биле демселдин орун чугаалап бере берген—ол болза, дайыла-жып турар армияларын солдаттарының аразында акы-дүңмалыңкы найырдалжышкын болур, ынчал-ва-даа чангыс ол четпес турган. Дайынны доозарың орунда кол шаптык болза, массаларың политикти дуржулганың чогу турган. Ол чорук дайынны революцияның чаалап алышкынының сонугура-галыңга эвес, а империалист буржуазияның сорулгалары боттанды-рының сонугурагалыңга чорудуп турган Тур чазакка массаларың меделер чогу-биле идегеп турганындан, камгалакчы хөвиңерден илереп турган. Уласту мегелеп турган буржуазияны болгаш оларың дөткэм-мшевиктер-биле эсерлерниң пар-

РСДРП(б)-нин Бүгү-россий VII (апрель) конференциясынга И. В. Сталинның чүве чугаалап турары. Чурукчу П. Васильевтин чурру. СЭТА-ның прессклишези.

тияларың сойгалап илередир херекти турган.

«Бүгү эрге-чагырганы Советтерге!» деп лозунгун иди үндүрүшүш, партия болза, Советтерини иштинге пролетаржы шугумун тиелелгези дээш демселдин эргежок чугулазын болгаш чайлаш чогуң сагындарып турган. Большевиктерниң күжүн иштин «пролетаржы шугумун биче буржуазчы шугумдан, интернационалчы шугумун камгалакчы шугумдан, революсочу шугумун оппортунист шугумдан башкаларынче, ажылчынарны организаастаары болгаш чепселгезинче, оларны күштерин революцияның даразында чадазынче белеткээринче» угландыры эргежок чугула деп Апрель конференциясының шийтирлениде чугаалап турар.

«Бүгү эрге-чагырганы Советтерге!» деп лозунг оон бир дугаар чаданында (апрельде июль демонстрацияны чедир) меньшевиктер биле эсерлерниң кадеттер-биле эилелин бузары, ол үеде Советтерге хей кезик болуп турган төлээде меньшевиктер болгаш эсерлерден совет чазак тургустунары айттып турган. Ол болза, большевиктерниң хостуг агитация чорудары, Советтерге партияларын хостуг демселди чоруттунары айттып турган.

Партияны чугула сорулгаларың бирезин болза, Тур чазак империалист дайынны чорударың үргүлчүлүшүш турар помещиктерниң болгаш буржуазияның чзаа ылап деп чүвени массаларга тайылбырлары турган. Массалар бодунун дуржулганындан-на большевик партияны лозунгуларының шынынынга, оон политиказының шынынынга бү-сүрээр ужурул турган.

Большевиктерниң лозунгулары ажылчынар болгаш солдаттарны лозунгулары болу бергенниң көсүк чижээ болза, эвилелчирге—империалист дайынны «тиделелги төңчүзүңгө чедир» үргүлчүлүш деп хаан чазактын хүлээлгезин Тур чазактың бадтыкааны Милоковтун нотазыңга холбайтыр болган апрель демонстрациясы болган.

Помещиктер болгаш буржуазияны чазан дөткит турган меньшевиктер болгаш эсерлерниң чөпшээрэжикчи политиказының коргунч хоразын улустун калбак массаларыңга тайылбырлар херекти турган. 1917 чылдың май 2-де (15) апрель демонстрация-биле холбайтыр чазак кризисиниң үезинде меньшевиктер болгаш эсерлер помещиктерин болгаш буржуазияның эрге-ажыкчы камгалап, кадеттер-биле министр портфельдерин удежиң, калыциял Тур чазактын составына киргенер. Мынчангаш меньшевиктер 1905 чылда социал-демократтарның революсочу Тур чазакка киржи болбазын чүлдүрүп турган-ла Контрреволюсочу Тур чазактын составына киргенер.

Социалист революцияны белеткээр үеде чөпшээрэжикчи, оппортунист партиялар онза улуг айылыды болуп турар дээрин Ленин болгаш Сталин чугуладал демдегеп турганнар. Ол партиялар массалары боттарыңче мегечи азаашкынар-биле хандыдып, оларны империалист дайынны болгаш контрреволюцияны согушкунунун адаанга каап бериксеп, контрреволюсочу буржуазияның талазынче кирип турганнар.

Россияны революцияныга болгаш база бүгү делегейниң ажылың шимчээшкениң оппортунисттер улуг хораны чедиргенер. Меншевиктер болгаш эсерлерниң оппортунист, контрреволюсочу болуп бар чыткан партиялары сойгалап илеткелгезин, Ленин, большевиктер бүгү делегей оппортунисттер башкаларының демселдин чорудуп турганнар. Пашифист пропаганданы чорудуп, акык оппортунисттер—буржуаз камгалакчылар-биле харылазын үспезин Циммервальд катыжышкынындан шийтирли-биле чарлары Ленин негеп турган. Чаа, коммунист Интернационалды тургузары Ленин негезин.

Бистиң Төрөөн чуртувуска таварып келген ол кадыг-шыгыгы канчаар-даа аажок харысалгалыг үеде конференцияга Каменев болгаш Рыков олар Ленинге удурланып, Россия социалист революцияны бышпаан, Россияга чүгүл буржуаз республика туруп болур дигип турганнар. Олар партияга Тур чазакты «контрольдаарың» меньшевикчи политиказын чытап турганнар.

Конференция Каменев, Рыков болгаш Зиновьевтиң дүжүп берикчи оралдажышкыны (Ленинге удур Циммервальд катыжышкыныга артык калырын санадалап турганы) ырадыр ширбээш, В. И. Ленинны саналдарын партияның директивазы кылдыр бадтылаан.

Бодунун одурулларында оппортунист партиялар болгаш дүжүп берикчилер-биле большевик партияның эптеш чок демселди социалист революцияны тиелелгезин чугула байдалдарың бирезин болган Большевик партияның дуржулганы улус демократияны чурттарының коммунист болгаш ажылчы партияларыңга чогадыкчы өзү-биле аягылаптыр. Социалист чарытталар дээш демселешпаан, ол партиялар бодунун хүрээлениң шүргүп кирип турар ажылчы ангыны иштинде буржуазияны организаастагың агентуразы—оппортунист идегеттерин хайра чок сойгалап илереди туралар. Оон-биле реакциялы күштерин болгаш оларны даштыкы өмээржикчилерин коммунист партиялары иштин буза депсир дээр оралдажышкыныары буступ дүжүп турар.

Буржуаз-демократты революцияны социалист революцияга өзүп кирериниң дугайында ленинчи-сталинчи өөредип болгаш ону боттандырының талазы-биле большевик партияны практиктик ажык-чорудулагы капиталист кулдан-нышкындан, империалист дайын-ны халавандан адырларыңче улус-арга орукту айтты, социализмге орукту чырыдып берип турар.

Социалист революцияны тиелелгези дээш демселдин үезинде тараачын айттырг болгаш национал айттырг онза ужурудузалап болуп турар. Олар болза, пролетар революцияны болгаш пролетар диктатуразың дугайында нити айттыргың тургустунга кезектери болур.

Хоорай болгаш көдөзүн бүгү күш-ажыкчы кижилери эрге-чагырга дээш демселге кымы дөткитирил—буржуазияны бе, азы пролетариатты бе, ол пролетариаттың азы буржуазияны резервазы болур бе деп айттырг—революцияны салым-хуу-зун шийтирлээр айттырг болур. 1848, 1871 чылдарда Францияга болган революциялар аштырган, чүгө дээрге, тараачын резервалар буржуазияның талазынга турган деп эш Сталин чугаалап турар.

Буржуаз-демократты революцияны үезинде пролетариаттың гегемониязы дээш демселжип турган большевиктерниң партиязы буржуаз-демократты революцияны социалист революцияга өзүп кирериниң үезинде тараачын резервалары чаалап алары дээш улам-на күштүү-биле демселжип турганнар.

Тараачын чонун канчаар көөр талазы-биле болгаш хаан Эзунун мелдир турганы Россияны улустарын канчаар көөр дугайында партияны шугумун айттышпаан, конференция болза, аграр болгаш национал айттыргалар талазы-биле шийтирлерин үндүргөн.

Аграр айттырг талазы-биле В. И. Ленинниң илеткелни дыннааш Апрель конференциясы помещиктерниң черин конфискастаар, ону революсочу тараачын комитеттериниң эргезинге шилчидип бээр болгаш чуртта бүгү черлерин национализа-стаар дугайында шийтирли үндүргөн.

Партия тараачынарың чер дээш демселге, ону Чөвүлөжикчи хурал-

га чедир сонгаарлаптызын кыйгырып турган; партия оларны организаастыг хөдөлүшкениң кыйгырып, революсочу тараачын комитеттерин тургузар сорулганы иди үндүргөн.

Тур чазакка кирип турган меньшевиктер болгаш эсерлер чер дугайында айттыргы шийтирлээр Чөвүлөжикчи хуралга чедир сонгаар тыртып турганнар, а Чөвүлөжикчи хуралды чылдыры — дайынны доостурун маанары турган. Олар бүгү-ле аргалар-биле харын чепсекти күштерин хергелээрине чедип помещиктерни чери тараачынар эжелеп аларын болдурбазы оралда-жып турганнар.

Большевиктериниң бүгү-ле ажык-чорудулагы ышкаш Апрель конференцияны шийтирлери большевик партияның нүүрү-биле чүгүлөс кырынга эвес, а херек кырынга помещиктерни дүжүрүш, черни аларыңга тараачынарга дузалап турар карачангыс партия бар-дыр дээрин оларга көргүскөн.

Хей националды Россияның ажылчынары болгаш тараачынарың большевик партияны долгандыр сырып катыштырагың национал айттырг талазы-биле эш Сталинниң илеткел болгаш Апрель конференцияны шийтирлери улуг ужурудузалап болган. Ленин болгаш Сталин империалист дайын-ның бүдүзүлө-ле национал айттырг талазы-биле партияның политиказың үндөзүннериң ажылап кылганнар.

Национал айттыргга большевик партияның кол байдалдары болза:

- а) улустарың тускайларың эргезин хүлээп көөрү;
- б) туруп турар күрүнениң хүрээлениң артык калыр улустарга—область автономиязы;
- в) национал эвээш кезиктерге—оларың хостуг хөгжүлдөзүн магалдылап турар онза хоюдулар;
- г) туруп турар күрүнениң бүгү националдарың пролетариаларың үлетинмес чангыс-аай пролетаржы коллектив, чангыс-аай партия—болур (И. В. Сталин, Чогаалдар, т. 3, арын 55).

Нацияларың башкаларың эргезин дугайында айттыргы кайы-бир нацияны кайы-бир үеде башкаларыңың ажыктының дугайында айттырг-биле холуп болбас. Ол үени пролетариат тодаргай байдалга, социалист революцияны эрге-ажык дээш демселге үндөзүлөш тодарыдып алыр ужурул деп эш Сталин айттып турган.

Дайынны чылдарында-ла национал айттырг талазы-биле национал шийтирлери турушка турган Пятаков, Бухарин олар Ленин болгаш Сталинга, нацияларың бот-тускайларың эргезинге удурланып турганнар. Олар яны-бүрү националдарың улустарың күштерин чартыктырып, оон-биле социалист революцияны херезн өдүмгө таварыштыраар орадашканнар. Конференция национал айттыргга партияны ленинчи-сталинчи политиказың принциптерин бадтылаш, Пятаков биле Бухариниң ол чимченишкенин ырадыр октапкан.

Конференцияны аграр болгаш национал айттыргалар талазы-биле шийтирлери хаан Эзуга дарлаткан бүгү нацияларың миллион-миллион тараачын массаларын болгаш ажыкчы чоннарын большевик партияның туугу долгандыр сырып катыжарын дөткит дузалаан. Ол болза, Октябрьниң социалист Улуг революцияны тиелелгезин чугула байдалдарың бирезин болган.

Буржуаз-демократты революцияны социалист революцияга өзүп киреринче большевик партияны ұландырган Апрель конференцияның ужурудузалап канчаар-даа аажок улуг. Оон шийтирлери—революцияны хөгжүлдөзүн нарын үелериниң бирезинде төөгүлүг үе байдалды болгаш демселжип турар ангыларың күштерин хуваалдазы анализээриниң гениилги үдөгөр чижээ болган.

Конференцияны шийтирлери боттандырышпаан, большевик партия помещиктерин болгаш капиталистерни дүжүрүшкени масаны бүзүрелди-биле, быжы-биле, хынам чалы-биле чорудуп келген.

Большевик партия тайбың дээш нити демократты шимчээшкени, помещиктерин чери алары дээш тараачын шимчээшкени, национал ден эрге дээш национал-хосталгалы демсел болгаш буржуазияны диктатуразын дүжүрүп, бодунун диктатуразын тургузары дээш пролетариаттың социалист шимчээшкени ышкаш яны-бүрү революсочу шимчээшкенин чангыс нити революсочу агышкыны кылдыр мергелдиң-биле катыштырган.

Буржуаз-демократты революцияны социалист революцияга өзүп кирерини ленинчи-сталинчи шугумун демселге чайгылыш чок чоруктары 1917 чылдың октябрьда социалист революцияны тиелелгезин болгаш делегейде бир дугаар социалист күрүнени тургузарың хандырган. В. МОРОЗОВ.

Часкы хову ажылдарын кыска хуусаада агротехниктиг бедик деңгелге эрттирер

Хову ажылының баштайгы хүннеринде четпестерни узуткаар

Каа-Хем районуну Ворошилов атыг көдээ ажыл-агый артели часкы тарылга ажылыңга кончуг четпес белеткелди кирген. Кызыл-тас үрзинин өй-шаанда хораннавааныңдан ак үеде элзэн хей колхозчулар ону ажылап турар, а сула үрзиниң кохозта шуут чок. Сула үрзининиң чамдызын колхоз даразы эш Шуров «Октябрь 14 чыл ою» колхозтан алыр деп амга чедир чугаалажып турар, а эскезин Кызылдан алыр деп турар. Ол бүгүн сөөртүп алырны колхоз ам үеде ажылап үнген автомашиназыңга-ла идегээш туруп турар. Трактор саялказыңче үрзиниң база ол машина-биле сөөртүр деп планнап турар. Ындыг үрелик машинаны ажылаар деп планнап тургаш, колхоз ам бергедээшкениге таварып турар. Сарыг-Септе тараа белеткел пунктузуңдан арбай үрзиниң амга чедир сөөртүп албаан. План Эзугаар тарып ужурул турнеше, морковь, согуна, хендир үрзиннени белеткел алыры безин утулдурган.

Колхоз даргазың чугаалап турары ышкаш колхозта чедир кылдырмаан «үүрмек чүүлдер» болгаш четпестер кончуг хей. Чижээлээрге, 17 майга комуттар, 4 эзер четпес, механизаторларга болгаш хову бригадының кижигүнеринге аш-чөм продуктуларың белеткөөн, эртен чылын черде октапкан 6 илир амга чыгышпаан. Дыка хей ажыл аштарың күжү арган турбуже, часкы хову ажылының үезинде мал чезин безин чок болуп турар.

Колхозта тарылганы чорударың үезинде ажыл-паны ам-даа тургуспаан, Хову ажылың бригадыныга эт-хөреңгени болгаш тыртар күштү быжылап бербээш, оон түнелинде каа, кандыг участкак, кандыг аш-биле, азы машина-биле ажылаарың колхозчулар билбес.

М. КРАВЦОВ.

Шак графигин Эзугаар күш-ажылдын бүдүрүкчүлүүн бедидип турар

ТУРАН. (Телефон-биле). Туранда «Кызыл тараачын» колхозта ажылап турар эш Таваев бригадирлээр трактор бригады район иштинде бир дугаарында шак графигинге кирген, күш-ажылдын бедик бүдүрүкчүлүүн көргүзүп турар.

Май 6-да дуржулгалыг трактористер эштер Яков Шөгөлев биле Николай Короленин агрегаттары шак графигин Эзугаар ажылап эгелзеш. Олар 320 га черге кызыл-тас культуразын чаштырып эгелзеш. Үрзиниң 2 автомашина, 3 тергелиң аш-биле үзүктөл чок сөөртүп турган. Тракторлар чоруп турда үрзиниң саялкаын хааржаанга удур уруп берип турар кижилери 5 черге тарай тургускулаан. Олар үрзин урудазың бичи-даа саадатпааннар. Чименилге үезинде трактористер ажылың соксатпай, ээлчепип

чименип ап турган. Ычтайгаш, тракторларның ажылы хүн дургузунда бичи-даа соксаваан.

Хүннүң ажылының түнелинде бо трактористер районга көстүп көрбөз бедик түнелди көргүскенер. Хүнде 36 ганы чаштырар тургаш, эш Я. Шөгөлев 139 ганы чаштырып барык 4 хүннү нормазын күсүткен. Эш Н. Королени 128 ганы чаштырып, 3 ажыг хүннү нормазын күсүткен. Ол трактор бригадында ажылап турар колхозчулар Сагаандай, Сарыг-оол, Сүндүпей, Ак-оол, Быкова, Тарков, Кызыл-Аас олар кончуг эки ажылап турар.

Эш Таваевтиң трактор бригадының шак графигин Эзугаар бедик бүдүрүкчүлүг ажылы ам-даа уламчылап турар.

М. КАВАА-САРЫГ.

Эш Петуховтуң бригадазы мурнак турар

БАП-ХААК. (Телефон-биле). Таңды районун Сталин аттыг улгатыр катышкан колхозта ажылап турар бригады эш Петуховтуң трактор бригадызы бо чылдың часкы тарылгазында эң мурнакчы болуп турар.

Тракторист эш П. Богашев шак графигин Эзугаар ажылаш, хүнде 36 ганы чаштырар тургаш, 110—120 ганы чаштырып, ийи, үш эдгелгичи нормазын күсүтүп турар. Тракторист эш К. Макаров база хүнде 90—110 га чедир чаштырып турар. Тракторист эш П. Богашев шак графигин Эзугаар ажылаш, хүнде 36 ганы чаштырар тургаш, 110—120 ганы чаштырып, ийи, үш эдгелгичи нормазын күсүтүп турар. Тракторист эш К. Макаров база хүнде 90—110 га чедир чаштырып турар. Тракторист эш П. Богашев шак графигин Эзугаар ажылаш, хүнде 36 ганы чаштырар тургаш, 110—120 ганы чаштырып, ийи, үш эдгелгичи нормазын күсүтүп турар. Тракторист эш К. Макаров база хүнде 90—110 га чедир чаштырып турар. Тракторист эш П. Богашев шак графигин Эзугаар ажылаш, хүнде 36 ганы чаштырар тургаш, 110—120 ганы чаштырып, ийи, үш эдгелгичи нормазын күсүтүп турар. Тракторист эш К. Макаров база хүнде 90—110 га чедир чаштырып турар.

тор-биле чер аядар норманы тракторист эш О. Чүлдүм-оол 200 хуу, эш И. Саражаков 140 хуу күсүтүп турар.

Эш Петуховтуң трактор бригадының шак графигин Эзугаар бедик бүдүрүкчүлүг ажылап турарында болгаш колхозчуларны организаастыг ажылап турарында Сталин аттыг колхоз кызыл-тасы май 5-те чажып дооскаш, ам өске культура-ларың тарылганың шапкын чорудуп турар.

В. ТУМЕТЕЯ.

Хову ажылының мурнакчылары

Чөөн-Хемчик районуну Чыргак сумузуңда «Коммунизмче орук» колхозтуң херээженери часкы тарылга ажылыңга идекеллиг кирип турар. Бүгү херээженериң ажылап кириштерин-биле уруглар яслин тургусканындан херээженерден 58 кизи хараган сөгтеринде, 31 кизи буга ашталгазында ажылап турар.

Олар апрель 25-ке чедир 6800 метр буганы аштаан, 205 га черин хараганын сөп аштааннар. Оон ыңай

500 га хире черни херээженер илиртээш.

Херээженериң иштинде 50 ажыг харыг М. Мыйдок болгаш Сенден хараган сөгтериниң хүн нормазын 150—160 хуу күсүтүп турар. Комсомолчу К. Долума, Кенен, Чылбаккыс хүнде 50 метр буганы казып аштырар тургаш, 100 метр чедир күсүтүп турар. Аш-биле чер илиртетурар комсомолчу кыстар К. Мамай, М. Чүдөк-Ум, М. Бөдөй хүн нормазын 150—200 хуу күсүтүп турар.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Тарылганы кыска хуусаада доозар дээш

ТЭЭЛИ. (Телефон-биле). Байтайга районда часкы тарылга кампаниязы калбарып турар. Майның 5-ке чедир районда 714 га черни чажып тараан, оон иштинде кол тарылга культуразы кызыл тасты тарыларың планын 54 хуу күсүткен.

Район колхозтарында «Дөн-Терек» колхоз кызыл-тасы 110 ганы, «Тээли» колхоз 97 ганы, азы па-

нын 60 ажыг хуу күсүткенер. Часкы тарылганы кыска хуусаада агротехника талазы-биле сагып тургаш бедик дүжүт өстүрүп алыр дугайында улуг башкы эш Сталинга чоруткан чагаазында алган хүлээлгелерин күсүтүр, ылангы кызыл-тас тарылгазын чокку хүннерде доозар дээш колхозчулар хайнышкының ажылап турар.

М. САМДАН.

Колхозтарны организас, ажил-агый талазы-биле быжыглаары—кол сорулга

Тожу районун «Май 1» болгаш «Совет Тыва» колхозтарында районун хуу ажилдыг араттарның 73 хуузу катыжып, коллективтик, чагыс дем-катыжышкыныг ажилдап турар.

Районун колхозтары нийтинин продуктулу мал ажилын хөгжүдериңиз 1951 чылда күрүнө планын 125 хуу күүсеткен. Күрүнөгө дужаар дүк, этт планнарын база ажыр дужааган.

Колхоз бүдүрүлгезинде коммунистернин мурнакчы ролонга баштапкан колхозчулар күш-ажылга кызымаккай ажилдап, күш-ажылдың бүдүрүчүлүгүн улгаттырган. Оон ачында колхозтарнын хуваашпас фондузу 1950 чылга бодаарга 1951 чылда 172 хуу, акша орулгазы 56 хуу улгаткан.

«Май 1» колхозта хойжу Авырған, Ивнич Деврек, бизанчы комсомолчу херээжен Саара, «Совет Тыва» колхозта инекчи Ширяжик, чалгычы Найында ышкаш мурнакчы ажилдыг колхозчуларның саны хун келген тудум-на өзүп турар.

Чедишкннер-биле чергелештир колхозтарның организас, ажил-агыйында четпестер бар болуп турар. Эрткен чылын нийтинин продуктулу малының баш санын ажыр күүсетингени болза, колхозка чаа кирген колхозчуларын киргеген малынын саны-биле болган. Ам херек кырында туруп турар байдалды аларга, малдын ажалгазы четпес, оон уламындан колхозтарның малында когарал бар болуп турар.

Малдың өдөржилгезин чогуур негелдезинге чедир организаставазындыан малдың кызыраар чоруу кайы-даа колхозтарда бар.

Колхозтарның тудуг планнары күүсетинмей турар. Эң ылангыч эрткен чылын тудуп тургускан тудугларның шынары куду, ол тудуглар ажылгалаче долзуу-биле кирбээ.

Бо чылын тудугга хереглээр тудуг материалдарының 80 хуузу белеткегинен. Тудуг ыяжи белеткеп турар черде 5 хире бажынарның ханазын тургускан. Ынчалза-даа, кайы-даа колхоз тудуг шөлүгө тудуг материалдарын четче эккеп албаан.

«Май 1» колхозта электри станциязын тудуушкуну оожум чоруп турар. Плотинаны тударын доослаан, чер казып, довурак, сай урар ажыр эгелезден. Станциянын херекселдерин эпити тургузар ажыл уттундурган туруп турар. Ол ажилды дүрген доозарынче областын көдээ-электри

эргеледи кичээнгей салбайн турары кончуг четпес.

Колхоз баштаар черлери чер ажилын хөгжүдериңиз улуг кичээнгей салбайн турар. Эрткен чылдарда кылган ажилдарнын дуржулгазын алгаш көөргө, маана тараа культураларының ногаа аймаанын сорттарын тарып, оон бедик дүжүттү ажаап ол болурун херек кырынга бүзүредип көргүскен. Ындыг турбуже чер ажилынче кичээнгейни кошкак турары кончуг четпес.

Эрткен чылдарда колхозтарнын бүгү орулгаларының 70 хире хуузу аныныр, балык тудар ажилдардан кирген. Районун удуртур организастаары болгаш колхоз баштаар черлери бо ажилдарны бедик негелде тургузарынче эки организаставайн турар. Чижээ, «Май 1» колхозта бо ажилдарга 118 колхозчулар ажилдарын планназа-даа, ам бо үеде херек кырында 17 кижи аниап турар.

Аныныр, балык тудар дугайын планнап турза-даа аана ажилдар кижилерге чогуур эргежок чугула херекселдерни бүрүн хандырып берейн турар.

Колхозтарда күш-ажылды организастаары куду негелде турарындан колхозчуларнын иштинден күш-ажылдын минимумун күүсетпес таварыла бар. Эң ылангыч «Май 1» колхозтун күш-ажыл кылып шыдаар кижилеринин 32 хуузу күш-ажылды минимумун күүсетпес, а 17 кижи ажил кылбаан. «Совет Тыва» колхозта колхозчуларын 27 хуузу минимумун күүсетпес болгаш 4 кижи ажил кылбаан.

Көдээ ажил-агый артелинин Уставын каржызы-биле үрээр чорук колхозтарда бар.

Үстүнде айтылган четпестернин үнденин чылдагааны болза, районун удуртур организастаары болза, колхозта партия организастаары, колхоз баштаар черлерин четпес удуртур, колхозчуларның ортузунга таныдылга ажилын кошкатканында болуп турар.

Ынчангаш колхозтарны бай амдыралдыг болдурамы-биле колхозтарны организас, ажил-агый талазы-биле быжыглаарынче кол кичээнгейни салыры районун удуртур организастаарында негетинин турар

В. ДОВААДОР.

Колхозчу тудугчуларда

Эрзин районун Нарын сумуда «Коммунизмче орук» колхоз тургустунганындан бээр чүгле бир чыл ажил турар. Бо аразында колхозтун сууру шапкыны-биле өзүп турар.

Колхозчу тудугчулар колхозтун бо чылын тудар тудугларынга хереглээр 6048 кубометр тудуг ыяжын бүрүн белеткеп алган.

Колхозчу эргелер айтырыгларының талазы-биле беседа

КОЛХОЗЧУ ЧЕР ЭДИЛЕЛИ

Колхозчу тургузгунун тийлээнинин түннелинде колхозтарнын чер эдилели бодуну хемчээлинин болгаш ажил-агыйгы ужур-дузазынын талазы-биле бир дугаар чердеде барган. Колхозтар ам черин кол эдилекчилери болу берген. Колхозчу чер эдилели дээрге—социалистик чер эдилели болур, чүге дээрге, олар күрүнө черин бүдүрүлгенин хой-ниити чепектери-биле болгаш колхозчуларнын коллективтик күш-ажылы-биле болбаазырадып ажилдап турар.

Колхозтарнын хой-ниити чери болза, колхозчу тургузгунун күжүнүн болгаш күч шыдалдынын үнденин сууру болур. Колхоз бүрүзүнүн хөгжүдээзи болгаш чекетелишкенин, колхозчуларның бай-шыдалдыг турталгазынын өөр чоруу хамыктын мурунда хой-ниитинин черин чөп ажылап билдиринден, колхозтун ортузунда хой-ниити байлаанын өсүлдезинден хамааржыр.

Партия болгаш казак көдээ ажил-агый бүдүрүлгезинин кол чепсээ болур черин колхозтарны быжыглаарынын болгаш хөгжүдериңизин херээжен бараан болуун дээш канчаар-даа аажок улуг кичээнгейни саядып турар. Колхозтарнын хой-ниити чери бодунун сорулгазынга чөп ажылгатынган турзун дээш бүгү колхозчулар, колхозтарнын баштаар черлери болгаш колхозтар даргалары көдээ ажил-агый артелинин Уставын шынгысы сагып боттандыраары дээш, колхозтун хой-ниити черин самчыгдал чарыдаар чоруктарга таварыштырбас дээш большевикчи демиселди хун-бүрүде чорудар уjurлуг.

Ол сорулганы чедишкннин күүседир төлээде, колхозтун чер эдилер эргелеринин кол чүдүдериңиз билдир чорук эргежок чугула.

КОЛХОЗЧУ ЧЕР ЭДИЛЕЛИНИН ОНЗА БАЙДАЛДАРЫ

Колхозтун эдилелинде чер дээрге, аана халаска болгаш хуусаа чогуу-биле кезээ мөнгөде эдилээр-биле быжыглап берген бүгү черлер болур. Колхозтарга черин шак ынычаар быжыглап берип турар чорук колхозтарга олар боттарынын ажил-агыйынын бүгү алдырларынга бедик түннелдерин чедип алыр арганы берип турар.

Колхозчу чер эдилелинин быжыг туруштуу ажил-агый болгаш полятика талазы-биле улуг ужур-дузалыг. Аана холбаштыр Совет казак 1932 чылда-ла «колхозтарнын быжыг турарында» тускай хоойлун хуулап алган. Ол хоойлу «бузугаар колхозтарга быжыглап берген черге чер-черин эрге-чагыргалары халдап болбас деп дүрүмчүтүнген. Эш Сталин 1933 чылда колхозчу-шалыпчыларнын бир дугаар Бүгү-эвилел съездининге колхоз шимчээшкенин улам ылай хөгжүдөр болгаш колхозчу тургузгуну улам калбартыр талазы-биле чуну кылар уjurлугу деп айтырыгга харыылап тургаш мынча деп чугаалаан: «Анаа, хамыктын мурунда, колхозтар черле хандырынган болгаш ажилдап кылырынга таварымчалыг черлиг болуру негетинер. Ол силерде бар бе? Ие, бар. Бүгү эки черлер колхозтарда шилчидип бердинген болгаш оларга быжыг-биле быжыглатынган деп чүве билдингир. Ындыг болганда, колхозчулар ол чер олардан өскөшүн холунче чоруй баар деп кортпайн, ону сагыжынга кирип ажилдап кылып, экижидип ап болулар».

Бистиң чуртувуста колхозтарга черин дедир эгитинмези-биле азы халаска кезээ мөнгөзи-биле тыпсып берип турар. Оларда черни хөлөзидип азы саядып алыр деп чүве чок. Чер эдилээринге олар боттарынын хөрөнгезинден кандыг-даа чарыгдал үндүрбейн турарлар. Ынчангаш колхозтар күрүнелен халас алган черинге боттарынын ажил-агыйын планнын эгеге үндөзүлүш хөгжүдүп, черин болгаш хөрзүнүн болбаазырадып ажилдап тургаш колхозчу ховуларга быжыг болгаш элбөкчидиг дүжүттөрин өстүрүп алырынын бүгү аргаларын ап турар.

Көдээ ажил-агый артелинин Уставында дүрүмчүдүп айтып турары болза, колхозтун черин кызырып чирер чорукту шуут хоругдаан болгаш харын ону чүгле көвүдериңиз чөпшээрерп турар. Ында чугаалап турары болза: «Артелиңиз ажил-агыйында турар черин хемчээп болгаш ылаптыг кызыгаарын тодаргай айтып доктааткан, болчак-хуусаа чөккө эдилээр черин Күрүнө Актызын Советтеринин район күүсөкчи комитеттери артелиңиз тыпсыр, ынычаарга ол черлерин кызыраар чорукту—азы дилчидектээр чорукту болдурабас, харын күрүнө фондузунун хостуг черлеринден ийикле хуу ажилдыг кижилерин ээлеп турары артыкшылдыг черлерден ап берип тургаш, ук черлерин чүгле көвүдериңиз болур»—дээш.

Колхозка быжыглап берген бүгү черни хой-ниитинин болгаш колхозчанынын деп ийи аңгылай көрүп турар. Хой-ниитинин чери дээрге, колхозтун бүгү кежигүннеринин ниити ортузунда ажилынын базасы болур, а ынычаарга колхозчанынын чери дээрге, колхозчу өргелер хуузуна ажилгалаарынга (ногаа, сад тарырынга) үзүп берген улуг зөсс хемчээлди черин мынча деп турар. Хой-ниитинин болгаш колхозчанынын черлеринин аразын аңгылап көргүзүп турар тускай демдектерин (адагаштарны) тургускан турар.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИН ХООРАЙЛАРЫНДА

Хабаровский край. Магадан хоорайда Горький аттыг культура Бажыны Чуруу Е. Шулеповтуу. СЭТА-ның прессклишези.

Чер-черде бижик бөлгүмнеринин ажилында четпестерни узуткаар

Хамаарышкан черлер хемчег алыр

Чөөн-Хемчик районун Хөндөргей сумузуун «Кызыл тараачын» колхозунга бижик билбес болгаш биче билдирлерин 11 бөлгүмнерин 1951 чылдың ноябрь айда организастап тургускулаан болгаш олче 232 кижи хаара туттунган турган. Бөлгүмнериниң культурмейжилеринге 6 башкылары болгаш шыкар бижиктиң 5 комсомолчуларын үзүп быжыглаан турган.

Бо аразында колхоз төвүнде, Чодураалыг-Алаакта, Чаш-Теректе, Кара-Суг аксында болгаш мал фермазында бөлгүмнер элээн хой удаа кичээлдерин чоруткан. Оон өске черлерде тургускулаан бижик бөлгүмнеринин кичээлдерин чангыс-даа катап болбаан. Бавуу ышкаш чамдык культурмейжилер чонну бижикке өөредиринин хүндүлүг хуулазын харысалга чок көрүп келгени-биле, башкылаар уjurлуг

бөлгүмнеринге бүдүн өөредилге чылынын дургузунда чангыс-даа кичээл чорутпаан.

Сумуда бижик бөлгүмнеринин ажилы ол хире сула чоруп турда, суму Советинин даргазы эш Сангыр-оол, партия эге организастаарынын секретари эш Агбаан-Шырап олар кандыг-даа хемчег албайн, харын сагыш тайбыч олуруп келгенер. Чонну бижик-биликтиг болдураар сулазын ынычаар көрүп, алачаагаарлаашкынын агымчыча сула саяып болбас уjurлуг.

Бо дугайында ам эң күженишкенин ажил негетинин турар. Ынчангаш бо бижик бөлгүмнеринин ажилын чогуур негелдеге чедир тургузар дугайында хамаарышкан организациялардан сонгаарладып болбас хемчеглерни алаа чогуур.

С. ПОПАЙ-ООЛ.

Бижикке өөренирин күзөп турар

Сут-Хөл районун Алдан-Маадыр сумузуун Хөлчүктүгө чурттап турар ажилчы чонун ортузунга бижик билбес болгаш биче билдирлерин 23 өөреникчил 2 бөлгүмнерин күсүээр кыжын-на организастаан турган. Оон бирээзи өөредилге чылынын дургузунда чүгле 3 катап кичээлдээш, оон-биле соксап каан.

Ынчаарга Сулуг-Ой, Даш-Чулур, Көспес деп черлерде мал олардадып турар 13 колхозчу өргелерде бижикке өөренизе чогуур 20 кижи бар. Бижикке өөрениринин таарымчалыг байдалын тургузуп бербээниң чылдагааны-биле олар ам бо

үеде чүгле бижик эвес, харын өске кандыг-даа өөредилге чырыдышкын-биле хаара туттунмайн турарлар. Шынында олар бижикке өөренирин күзөп, оларга өөредилгени организастаар дугайында дилегин суму Советинин мурунга каш удаа тургузуп келгенер. Ол чөптүг негелде мынчага күүсетинмейн турар.

Мынчангаш колхозчуларнын өөреникчезин күзөп хандырып, оларнын бижикке өөрениринге таарымчалыг байдалды хамаарышкан организациялардан дарый хандыраар уjurлуг.

Г. КОМБУ.

ХОЙ-НИИТИНИН ЧЕРИ

Колхозтарнын хой-ниити чери болза, нийтинин ажил-агыйынын материалдыг базасы болур.

Партия болгаш казактың 1939 чылда хүлээп алган «колхозтарнын хой-ниити черлерин төгчөлөп самчыгдалар чоруктардан камгалаар хемчеглерин дугайында» төгүлүг доктаалында: колхозтарнын хой-ниити черлеринге кым-даа дээп болбас болгаш оон хемчээлден казактын онза чөпшээрели чок херге кызырып болбас, а харын ону чүгле улгатырып болур деп айтылган. Ынчангаш күчүрүп туруп турар хоойлу колхозтарнын хой-ниити черлерин колхозчуларнын хуузуна ажилгалаарынга-даа, ол ышкаш кандыг-бир албан организация бүүдүрүлге черлеринге-даа дамчыдып бээр чорукту шуут хоругдап турар.

ССР Эвилелинин Министрлер Чөвүлелинин 1949 чылдын январь 20-де хүлээп алган № 216 доктаалын «бузугаар каян онза чугула деп көргөндө чүгле» ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин чөпшээрээн-биле колхозтарнын хой-ниити черлеринден чамдык участкарны күрүнө болгаш хой-ниитинин эрге-ажыктарында хамаарышкан чугула сорулгаларга ажилгалаары-биле үзүп ап болурун көрүп турар. Ол болза, күрүнениң болгаш хой-ниитинин улуг тудуглары (заводтар, демир оруктар тудулары, казып тывар ажытыг байлактар казып тыварынга болгаш өске-даа) ол сорулгаларга ажилгалаар. Ол ышкаш колхозтарнын хой-ниити черлерин күрүнө планында көрдүнген геология-шиңчилел ажилдары чорударында казактын тускай чөпшээрели «бузугаар тур ажилгала болурун база көрүп турар. Ынчаарга ол сорулга күүсетинген соонда ук черлерин колхозтарнын боттарынга бүрүнү-биле дедир эгидип бээр уjurлуг.

Колхозтарнын хой-ниити черлеринге өскөртөн хол дээп болбас деп хоойлу бар турбуже чамдык партия, совет көдээ ажил-агый органнын удурткучулары, а ол ышкаш

Малды оदारладырын, семиртирин организастыг эгелээр

ВКП(б) ТК-нын болгаш Министрлер Чөвүлелинин шийтирлери бүгү колхозтарда оदारладышкыны организастап чорударын партия, советтин болгаш көдээ ажил-агыйнын органнынга дагып турар. Ол сорулганы күүседир-биле областын колхозтары чаксы-чайгы олар үези эгелээринин бетинде күрүнөгө дужаар уjurлуг малдарны оदारладып семиртиринче шийлп үзерин да ол ышкаш анык малдарны семис күштүг кылдыр өстүрер сорулга-биле массалыг оदारладышкыны организастаар уjurлуг.

Бистиң областын колхозтарнын мурнакчы малчынары 1951 чылда малды оदारладып семиртир талазы-биле улуг чедишкннерин чедип алганнар. Чөөн-Хемчик районун «Кызыл тараачын» колхозунун малчыны Куулар Лопсан бир баш анык малдын хонукта ортумак семирлге дензинин 1042 грамм чедирген. Сут-Хөл районун Киров аттыг колхозунун малчыны Хомушчу Чижит — 1051 грамм чедирген. Ол ышкаш Бин-Хем районун «Кызыл сылдыс» колхозунда Армымаа, Кочетов аттыг колхозунда Маады Тас-оол болгаш өске-даа районнарын малчынары эки түннелдерин чедип алганнар.

Малды оदारладып семиртири болза, малды семиртиринин ажыктыг хевири болур. Оदारладышкын болза, кышкы үеде малды тургузу азыраарында 6—10 катап чик продукцияны бээр. Оон аңгыда мал чеминге үер чарыгдалдан колхозту хостадып, малды азырап ажаар талазы-биле кижи күжүн база кызыраар.

Ынчалза-даа оदारладышкынын ажыктыг чоруу оон чингелдезинде эвес. Чайгы оदारладышкынын үезинде мал эң чугула чөм бүдүмелдерин болгаш витаминерин ап турар. Ынчангаш чайгы үеде одарладып семирткен малдын этт продуктузу тургузу азыраан малдындан артык шынарыг болур.

Мал семис болган тудум-на эва, чаа болгаш өске-даа өртектиг продуктулары хой болур. Малдын динг дензининин аргаашкыны, семирлгези чемин чегир бүдүмелдеринден болуп турар. Оदारладышкынын байдалы эки болган тудум-на семиртилгенин түннели эки болур.

Мал ажилынын мурнакчыларынын чедишкннери таварылга эвес, ол болза, ажил-агыйнын чорударынын социалистик системазында болуп турар. Мурнакчы малчынар малды оदारладып семиртиринин техниказын болгаш ону организастаар

рын эң эки шингээди алганындан база оларнын күш-ажылын бистиң партиямыстан болгаш казавыстан беди-биле үнелеп турарында эки түннелдерин чедип ап турар.

Бөдүк-бөдүк кылдыр үезде малды улуг-бичезин, назы-харын болгаш күш-деңгелин барымдаалап тургузары чугула.

Көдээ ажил-агыйнын тускай эргелерин колхозтарга дуржулгадыг малчынары организастаарыга, малды бөлүктөп үзеринге, а ол ышкаш малды дензилээринге болгаш оदारладып семиртир бүгү малды малчынга чурум «бузугаар хүлээлди» бээрине дузалажыр хүлээлгиди. Кадарчы малчынар-биле малды оदारладышкын чурумунун талазы-биле 2—3 хонуктун түр семинары эрттирери чугула.

Оदारладышкынын чедишкннерин эрттирер сорулга-биле бөдүк мал бурзунге четчир оттуг, сулга олар участкарнын хандырып, аана малдарнын дыштаныр черин тургузары чугула.

Мал оदारладып семиртиринге төлөвилетинген черин кезек-кезек кылдыр чаргаш, ол черлерин оदारладышкыга ээлчештир ажилгалаары негетинин турар. Колдуунда оларны 6—7 кезекке үзөр болгаш бир кезекке малды 5—6 хүнде оदारлаткаш, өскелерни база мычаар ээлчештирп чоруй баар.

Бола малдан бир бөлүккө 75—100 баш мал турар. Оदारладышкыга сувай инектерин, молдургадан өрү назылыг бутажыгаштары болгаш ол ышкаш ажил шарылары, үре ажилгаладыг ажыктыг эвес апарган буталарын кирип болур.

Үзүп тургускан мал ветеринар-санитарлыг шийчиледи эрткен, орузу чок кылдынган болгаш яны-бүрү кышы аарыгылар эмнетинген болур. Малды оदारладышкынче чорудар мурунда бүгү маалды дугаарлап, дензилдээш, ону хүлээп алырынын актыыгыга бижээп турар.

Оदारладышкын талазы-биле бүгү чурумнары сагыр чорук ону чедишкннерин эрттиреринге болгаш анык малды өстүреринге улуг ажыктыг болур, оон-биле кады малдын продуктулууну, колхозчу ажил-агыйнын олча-ажыктын бедидер.

Ынчангаш малды оदारладып семиртирин чогуур үезинде организастап чорударынче ажилды угландыраары колхоз баштаар черлеринден хамааржыр.

П. УШАКОВ.

Кызымаккай ветфельдшер

Бай-Тайга районун «Победа» колхозта ветфельдшер эш Алымбай колхозтун хой-ниитинин малынын кадыкшыдылганын хандыраар дээш кызымаккай ажилдап, колхозтун малчынарынга ветеринария эртемнин дугайында билгилерин пропа-

гандалап, малдын туруш байдалын хынамчалы-биле хайгаарп турар эш Сендажы колхозтун малдарын аарыглардан камгалаарынын баш бурунгаар чорудар хемчеглерин дооскан.

Х. ТААН-ООЛ.

колхозтар удурткучулары колхозтарнын хой-ниити черлерин төгчөлөп чарыгдалар чоруктарны ам-даа үргүлчүлөп турарынын фактылары бар болуп турар. Көдээ ажил-агый артелинин Уставында колхозчу чер эдилелинин дугайында негелдени хажык чок сагып боттандырынын хандыраарынын улуу, харын ол удурткучулар боттары ыныг хажыдышкынарынын инициаторлары болуп тургулар чүдүлдер бар.

Эрткен чылын областын колхозтарында көдээ ажил-агый артелинин Уставын канчаар сагып боттандырып турарынын талазы-биле чоруткан хыналдадан колхозтарнын хой-ниити черлеринден 697,26 гектар черин самчыгдал чарыгдаланынын фактылары илерээн. Чүгле чангыс Бин-Хем районда безин партия, совет болгаш көдээ ажил-агый органнынын удурткучуларынын база ол ышкаш колхозтар удурткучуларынын харысалга чок, чүве ожаап көрбөс чоруктарынын хараазы-биле колхозтарнын хой-ниити черлеринден 380 гектар амыч черни өске организастаар болгаш аңгы-аңгы кижилер үзе кезип алгаш баргылаан турган. Кызыл райкууском 1951 чылдын февральда колхозтарнын 60 гектар черин Элегестин хөмүр даш ургайгында дүрүм чогуу-биле шийчилдип берген, ол черин амдыгаа чедир «Бай-Булуң» колхозка эгидип бербейн турар. Шах ындыг фактылар Улуг-Хем, Чаа-Хөл болгаш өске-даа районнарда бар болуп турар.

ВКП(б) ТК-нын болгаш ССРЭ-нин Улуу Комиссарларынын Чөвүлелинин 1939 чылдын май 27-деги доктаалы болза, колхозтарнын чер эдилелинин талазы-биле партиянын политиказын хажыдып турган чоруктарга шийтирлиг согушкуну берген. Ол ышкаш 1946 чылдын сентябрь 19-та ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин болгаш ВКП(б) ТК-нын хүлээп алган доктаалы көдээ ажил-агый артелинин Уставын үрөп хажыдып чоруктарны узуткаарынын талазы-биле партия, совет болгаш көдээ ажил-агый ор-

ганнарындан оон-даа шынгызы-биле негеп турар. Ол доктаалда болза, колхозтарнын хой-ниити черлерин болгаш өңчү-хөрөнгезин дүрүм чогуу-биле төгчөлөп самчыгдаларынче улганган айтышкын берип турар партия, совет болгаш көдээ ажил-агый органнынын удуртур ажилдакчыларын болгаш колхозтар даргаларын албан хүлээлгезинден дүжүрбүшаан, оларны хоойлу дүрүмнерин чөпчүкчүлери болгаш колхозчу тургузгунун дайзынары кылдыр көргөш сулка дужаап бээр деп айтылган.

Ындыг турбуже бистиң областын элээн хой районнарынын удурткучулары, колхозтар даргалары болгаш көдээ ажил-агыйнын тускай эргелерин оортан ам-даа боттарынга түнел кылып албайн турарлар. Колхозтарнын черин яны-бүрү төгчөлөп самчыгдалардан камгалаар хемчеглерин талазы-биле областын көдээ ажил-агый эргелери, Юстиция Министрствозунун область эргеледи болгаш област прокурору кичээнгейин ам-даа дыка четпес боттандырып турар.

КОДАН ЧАНЫНЫН ЧЕРИ

Колхозчу өргелерге олар боттарынын хуузуна ажилгалаары (ногаа, сад тарырынга) ажилгалазын дээш үзүп берген улуг зөсс хемчээлди черин участкагун кодан чанынын чери деп турар. Ынчаарга ол ышкаш колхозка ам чаа кирип келир кижилерге деп бодааш курлап каан кодан чанынын фонду участкарны база аана хамааржыр.

Колхозчу өргелеринин хуузуна эдилээр-биле көрдүнген кодау чанынын черлерин көдээ ажил-агый артелинин Уставында тускай дүрүмчүлөп айтып каан. Бир колхозчу өргенин эдилээр черинин хемчээли (чурталга тудугларынын аланды кирип турар черлерин санаваска) 0,25 гектар-биле 0,45 гектар аразында чайгылып турар. Колхозчу өргенин хуузуна кодан чанынын черинин хемчээлин Устава доктааткан норма чижээ

Делегей культуразының шылгарангай деятельдерин кыдат улус демдегеп эрттирип турар

ПЕКИН. Май 4-те Пекинге делегей культуразының шылгарангай деятельдери Виктор Гюгонун, Леонардо да Винчинин, Н. В. Гогольдун болгаш Авиценнанын дугайында байырыг хурал болуп эртен. Тайбын камгалаарының болгаш америк агрессияга удур демиселдин кыдат улус Комитеди, литературанын болгаш уран-чүүлдүн Бүгү-кыдат ассоциациясы, Кыдат-совет найырал нитидели болгаш бойду талазы-биле эртем билгилеринин Бүгү-кыдат Федерациясы, Кызыл Крестин Кыдат нитилели, эртемниг болгаш техниктиг билгилерин непередиринин Кыдат нитилели, Кыдаттыг медицина нитилели ол хуралды чыдыдырган.

Тайбын камгалаарының болгаш америк агрессияга удур кыдат улус Комитединин даргазы Го Мо-жо байырыг хуралды айткан. Кыдат улус болза, кижилердин төрөлгөтүн культуразы уксазын улуу-биле хүндүлээр болгаш Виктор Гюгону, Леонардо да Винчинин, Н. В. Гогольдун болгаш Авиценнанын делегей культуразының шылгарангай төлөөкчилери деп санавашаан, оларнын дугайында демдегеп эрттирип турар деп Го Мо-жо чүгүлгөткөн.

— Виктор Гюго, Леонардо да Винчи, Н. В. Гоголь болгаш Авиценна болза, боттарынын турган үезинин кижилеринин угаан-болдынын мурунуга, боттарынын улустарынын культуразынын мурунуга алдарыны-биле бараан болуп чораннар. Олар боттарынын улустарынын культуразынын национал онза чүүлдеринин сайыраа чоруунга канчаар-даа аажок улуг салышкынын кылганнар. Оларнын үндүргөн күүжү болза, улустарнын аразында билчир чоруун тургузарына деткимчени кылып турган болгаш кижилеринин төрөлгөтүн культуразы байыткан. Оларнын ажилдары делегей культуразынын эртенеси болу берген—деп, Го Мо-жо демдегеп чүгүлгөткөн.

Бодунуң чүгүлгөткөн доозарда Го Мо-жонун чүгүлгөткөн болза: делегей культуразы америк империалистеринин дорамчылары, оларнын кижилеринин төрөлгөтүн уду кара сагыштыг бодалдарынын боттарынын тайбын дээш, демократия болгаш депшилле дээш демсеп турар улустар болдурбастар-даа. Бүгү делегейнин улустары Виктор Гюгону, Леонардо да Винчинин, Н. В. Гогольдун болгаш Авиценнанын база делегей культуразынын эң дээр төлөөкчилеринин улуг алдарлыг аттарын камгалап турар. Бүгү делегейнин улустарынын улуг катыжышкыныга деткимче болуп турар культура талазы-биле харылаа болза, кижилердин төрөлгөтүн хөгжүлдесинин чабыннанчак сөрүлгөткөн ажилды берип турар.

Ол хуралга чүгө чүгүлгөткөн Кыдат хуралчы Ляо Шэ болза, Н. В. Гогольдун амдыралынын болгаш чогаалчы ажилынын дугайында чүгүлгөткөн. Гогольдун чогаалдары чүгүлгөткөн миллион кижилеринин чүгүлгөткөн чоруу. Улус оларга ынакшып, номчуп, билчир чоруу. Ол дээр, өлүм чок чогаалдар болур—деп ол чүгүлгөткөн.

Ол ышкаш кыдат чогаалчы Мао Дунь, байыралга киржири-биле Пекинде барган француз болгаш итали аалчылар, оон-даа өске кижилер хуралга чүгө чүгүлгөткөн.

Делегей культуразынын шылгарангай деятельдеринин алдары дурган дыка хей чүүлдерин кыдат улустары бижип турар.

(СЭТА).

Румынияда электрификация

БУХАРЕСТ. Румыниянын ажилчы чоннары чуртту электрификацинин он чыл планын чедишкенин боттандырып турар. Биказада суг күүжү-биле ажилдаар В. И. Ленин аттыг күчүлүгү электри станциянын туудуунда ажил дүне-даа, хүндүс-даа соксаал чок чоруу турар. Бүгү ажилдары хуусаа бетинде доозар дээш туудугулар Мороньинин суг күүжү-биле ажилдаар эң улуг электри станциясы-биле чаржып турар.

Көдээ ажил-агыйнын электрификацинде чыл келген тудум-на калбарып турар. Сөөлгү 15 айларын дургузунда чус аягы суурларга тараачынар бакчыларын электринин

кирген. Чүгө эртен чылын 500 кире тараа бастыра шааннары электрификациге. Ам келир тараа ажап алышкынында электрификациге шааннары саны барык бүдүн чартык каттап өзер.

Электри үлөтүрү дика бурунгаар базанын кылган. Электри үлөтүрү дүңүдүрүп үндүргөн кылыгынын хемчээли 1950 чылда 1949 чылдан 3 каттап улгаткан, а 1948 чылдын дененинде 7 каттап улгаткан.

Чылдын бирги кварталында электри күжүнүн бүдүрүп үндүрүлгөткөн 1950 чылдын ол-ла үезинин дененинде 33 хуу өскөн, а оон бот-өртөз 20 хуу чингези.

(СЭТА).

Колхозчу эргелер айтырыгларынын талазы-биле беседа

(Тенчүзү. Эгеги 3-кү арында).

Кодан чанынын участогу болза, анаа колхозчу өреге бодунуң хуузуна доога болгаш сад тарып алыры-биле көрдүнгөн чүгө төлөө, ол анаа картофель, овоштар, каттыг болгаш химистиг ыштар тарып ал болурун чөпшээрер турар. Ынчаарга колхозчу өреге ол черинге тараа культуралары тарып алыр болза, ол чорук кодан чанынын участогунын шын ажыглаарынын чурумунга таарышпай баар болгаш бир эвес ындыг таварылга туруп келсе, ол колхозчу өреге хуу ажилдыг кижилерге доктааткан нити чурум өзүгээр күрүнеге ыяавыла тараа дужаарынын онаалдазын бээр апарар.

Колхозчу өреге аңаа эдилеткен кодан чанынын участогу эске кижиге хөлөзиге бээрин ийикпе азы садарын чөпшээререс. Ол дугайында ВКП(б) ТК-нын болгаш ССРЭ-нин Улус Комиссарларынын Чөвүлелинин 1939 чылдын май 27-деги доктаалында: «Кодан чанынын участогу өскөлөргө хөлөзилээр ийикпе азы шилчидип бээр колхозчулар турар болза, ол ындаг кижилерин колхозтан үндүрбүшөөн, кодан чанынын участогу дедир хавырып алыр—деп айткан.

Колхозчу өргелеринин кодан чанынын черин эдилээр эргезин казыгарда мындыг таварылгалар турар болза, чорудар: 1) бир эвес колхозчу өргенин кижигини кижигини колхозчу амдыралдан хоорулчак, иденкей чок ат чалаан кижилерден тургустунган болза; 2) бир эвес колхозчу өргенин күш-ажил кылып шыдаар кижигини колхоз бүдүрүлгөткөн труддөстөрүн доктааткан минимум чедир ажилдап ан шыдавайн турар болза; 3) бир эвес колхозчу өреге кодан чанынын участогу эске кижиге хөлөзилеп азы шилчидип бериптер таварылгалар турар болза, ол кемчиги боттандыраар.

Колхозчуларын хуузуна кодан

чанынын черинин хемчээлин хей-нитинин черлеринин үлүү-биле улгатыра чорукту хоойлу өзүгээр шугу хоругдап турар. Ындыг турбу чыдык районнарын удурутукчулары болгаш хей-хей колхозтарнын даргалары ону шуут уткаш колхозтарнын хей-нитин черлерин ам-даа он, солагай талаже шывадышаан болгаш колхозчуларын хуузуна кодан чанынын участогунын хемчээлин нормазындан ажыр өстүрүшөөн туруп турар чүүлдөр бар.

Колхозчуларын хууда өңчүзүн өстүрер талазы-биле эң ылангыя Улуг-Хем, Кызыл, Биш-Хем районнарын удурутукчулары онза кичээлге сонуургалды туруп турар, чүгө дээр, ол районнарын колхозчулары чыл бүрүдө-ле колхозтарнын хей-нитин черлерин оон, моон үзе тырттып ап турар чоруктар ам-даа үргүлчүлөп турар. Кызыл районун «ТАРН 12 улуг хуралы» болгаш Чкалов аттыг колхозтарнын колхозчулары эртен чылын ол колхозтарнын хей-нитин черлеринден 2,10 гектар черни, а Улуг-Хем районда «Свобода труда» колхозтун колхозчулары 1,5 гектар черни боттарына ажиллап алган болгаш өске-даа, Моон сонгаар шак ындыг чоруктары болдурбас талазы-биле партия, совет болгаш көдээ ажил-агый органнынын удурутукчулары, колхозтар даргалары болгаш бүгү колхозчулар демисел чорудары чүгүлгөткөн.

Колхозтарнын хей-нитин черлерин төгчөтөп самчыдаар чоруктарын үзүткаар чорук болза, колхозтарнын ажил-агый, организас тургузуун улам быжылдарына, колхозчуларын матеиналдыг болгаш культурулу дененин бедидеринге, бистин областын социализмге көдээ ажил-агыйн улам ынай көдүрүп сайырадырына чүгүлгөткөн факторларын бирээни болур.

Н. СЫЧЕВ.

66 бүдүрүлгө черлерин совет чазак немец улустун өңчүзүңгө хүлээди берген

БЕРЛИН. Германиянын Демократтыг Республиказынын чазанын меделгели Берлиндин демократтыг парлалгазы парлап үндүргөн:

Совет Социалисттик Республикаларнын Эвилелинин Чазаа болза, Совет акционер нитилелинин 66 бүдүрүлгө черлерин Германиянын Демократтыг Республиказынын Чазанга ламчылып бээр деп шиттирини үндүргөн.

Совет акционер нитилелинин бүдүрүлгелерин немец улустун өңчүзү кылдыр дужаап бээрин дугайында Совет Чазактын шиттири болза, бистин улустун тайбынынын болгаш демократиянын күжүңгө Совет Эвилелинин улустарынын улуу-биле иддеп турарынын керечин болуп турар. Оон-биле чергелештир Совет Чазак болза, Германия-биле шыныч тайбын керезинин үндезин кылдыр барыш-чүк, күрүлелерин чоруктан ноталарында айтпай турар немец улустун бүрүн эргезин төөп көрүп турарынын политиказын база каттап көргүзүп турар-дыр. Совет Эвилелинин Чазанын шиттиринин найыралдык база чаа, канчаар-даа аажок улуг илэрээшкени кылдыр немец улус өөрүп четиришкени-биле хүлээп алыр дээринге Германиянын Демократтыг Республиказынын Чазаа идээрге.

Бистин тайбын ажил-агыйысты тургузарына Совет акционер нитилелин бүдүрүлгелери улуг киржилгезин кылып турганнар. Ол бүдүрүлгө черлерин тургузуп турар үеде совет директорлар, инженерлер болгаш техниктер улуг ажилдарын кылган болгаш оларнын ажилын техника талазы-биле бедик дененди кылдыр калбартап турган. Совет акционер нитилелинин продукциясы болза, Германиянын Демократтыг Республиказынын тургустунуп келгени үеде бээр бистин улус ажил-агый планын дик кезин болуп турган.

Устунде айткан 66 бүдүрүлгө черлеринин аразында хөмүр даштын болгаш калиний комбинаттары, Берлинде демир улазыннар болгаш аккумулятор кылар заводтар, судалар тудар «непту» деп бүдүрүлгө чери, Ростока—«БМВ» деп автомобиль заводу, Эйзенхата—вагон кылар завод, металл болбазырадыр болгаш өске-даа бүдүрүлгөлөр бар болуп турар.

Германиянын Демократтыг Республиказынын Чазанын меделгелинде оон ынай чүгүлгөткөн турары болза:

«Ол бедик сайыралдыг бүдүрүлгелерин бистин улустун өңчүзү болуп шилчип кирип турар чоруу болза ол бүдүрүлгөлөрүн продукцияларынын сан болгаш шынар-даа талазы-биле кудулавазынын дугайында, оларнын моон сонгаары-даа сайыралдык хандыртган турарынын дугайында сагыш салырын чогуур министрстволарга, үлөтүр черлеринин удурутук черлеринге болгаш оларнын коллективтеринге дагып турар.

Эр, херээжен ажилчынар, инженерлер болгаш техниктер ол бүдүрүлгөлөрүн улам ынай болбазыраар чоруунуң бедик харысалгазын медегер билешаан, тайбын камгалаары болгаш Германиянын Демократтыг Республиказынын күрүне күчү-шылдынын быжылдары дээш демисели улам күштелдирип тургаш, улуг Сталинга болгаш совет улуска Совет Чазактын бот алдарлыг шиттири дээш боттарынын өөрүп четирип турарын илеридир ужурут.

Во меделгел-биле кадды Германиянын Демократтыг Республиказынын Совет Чазакты берип турар 66 бүдүрүлгөлөрүнүн дазынын база парлаан.

(СЭТА).

Тайбын болгаш демократия дээш демиселдин тугунуң адаа-биле

СИДНЕЙ. Май 4-те Сиднейге ажилчы чоннарын массалыг чыскаала болуп эртен. Ол чыскаала болза, тайбын болгаш демократия дээш, амдырал дененин бедидери дээш демиселдин тугунуң адаа-биле болуп эртен. Чыскааланнарын холдарында көдүрүп алгаш чоран кыйгырыгы болгаш лозунгалары болза, беш улуг күрүлелерин аразына Тайбынын Пактызын чарарын, делегей садын калбартырын негезин, Кореяда араатанзыг чорукту үлгөлдөп турар америк империалистерге кыжаныглыг сестер-биле бизитинген болган. Ол ышкаш атомнуг база бактериологтук чепсектерни хоруурун чыскааланнар негеп турганнар.

Чыскаалдын доозулганынын соонда ажилчы чоннарын 30 муң кижилерин митингиз болган, анаа Великобританиянын компартиязынын күүскөмунуң даргазы Галлахер, Австралиянын компартиязынын ТК-зынын даргазы Диксон болгаш өскөлөр-даа чүгө чүгүлгөткөн. Америк империалистерин Кореяда болгаш Кыдатта бактериологтук чепсекти ажиллап турарын бургу шаап, ол кем-буруулук чорукту Каттыккан Националарын Организациязы илесте хынаарын негезинин хемчеглерин алырын Австралиянын чазандан негеп турар резолюцияны митингинин киржикчилери чангыс үн-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

ТУНИСТЕ БАЙДАЛ

ПАРИЖ. Тунистин муруну чүгүндө лагерде турар 402 тунист патриоттар туруп турар аар-берге байдалына болгаш баштаар черин талазында оларны кадды-дошкун аажылап турарына удурулаары-биле апрель 27-де кандыг-даа аш-чөм чивес деп чарлаан дээрзини дугайында «Юманите» солун бижип турар.

Ол тунист патриоттарны лагерде хоругдап турарынын чыдаганын француз эрге-чагырга черлери адылаа чедир тайылбырлап шыдавайн турар деп «Юманите» айтып турар.

(СЭТА).

Америк империалистер болза, Оожум океанын девискээринге агрессия улам-на калбартырына белеткенмишаан. Япончын эндере чепсектеринин програмазын чорудуп турар. Полиций шагдаларын кур күш корпустары деп алгаш, армияларын тургузуп турар. А олар минометтер болгаш танкалар-биле чепсекленген. Ындыг корпус чүүл-бүрү үгер-боолары база алыр деп турар. Чоокку үенин иштинде ында солдаттарын санын 310 муң кижилер деп турар. Эртен чылдыг бюджет-биле деннээр, ол корпуска ашха үндүрүп бээр бо чылын 7 каттап көвүдөөн. Чурукта: полицийлерин кур күш корпусунуң солдаттары.

СЭТА-нын прессклишеи.

Кореяда болушкуннар

Кореянын Улустун армиязынын Кол командьвалынын дыңыды

ПХЕНЬЯН. Кореянын Улус-Демократтыг Республиказынын Улустун армиязынын Кол командьвалынын май 6-да медээлээни болза, Кореянын Улустун армиязынын катыжышкынары кыдат улустун эки-турачы кезектеринин деткимчези-биле америк-агил эжелекчилерге болгаш лисынманчы шериглерге удур камгаладын тулчушкуннарын бүгү фронтуларга чорударын үргүлчүлөп, оларнын дириг күжүңгө болгаш техниказын чидиргелерни таварыштырып турар.

Фронтуларга дайын ужар-чүүлдүн болгаш артиллериянын деткимчези-биле Улустун армиязынын кезектеринин туруштарыне элзэн каш атакаларын чоруткан. Ынчалза-даа улуг чидиргелерин ойтур шаптырган.

Тайбын чурттакчыларын пунктуларын бомбалаарына болгаш бодаларына киржип турган дайзынын ийн истребителни Улустун армиязынын зениттиг артиллерия кезиктери андара аткан.

Май 5-те төп болгаш барыш

(СЭТА)

Ливан харылаачыларнын болгаш демир орукчуларнын ажил соксадышкыны

БЕИРУТ. Бейрутта телефон станциянын ажилдакчылары ажил төлеверин улгатырып негеп, ажил соксадышкынын чарлаан.

Озалдадышкын чокка ажилдап эгелевес жбан хаакчытар турар болза, оларны ажилындан үндүрер деп почтанын, телеграфтын болгаш информациянын министрствозу кыжанып турар.

Ажил соксатканнарын орнуңа ажилдадыры-биле эрге-чагырга чери бир бөлүк шериг холбаачыларын ынаар чоруткан. Ынчалза-даа ажил соксадышкылары шериг албанынгарын ажилдаар черлерге эрттирбээр. Ынчал баарга, каргыс чагдаа-лар ажил соксадышкыларын ол бажылдан күш-биле арылаарын өрлөдөшкөн, оон түнелинде мескедешкишинин таварылга болган. Ажил соксадышкыларын аразында балыгланган кижилер бар.

Ол ышкаш май 2-де Дамаск—Хомс болгаш Эн—Накура—Бейрут—Триполи тавараан демир-орук шугумунун ажилчынары база-ла ажил соксадышкынын чарлаан. Ажил соксадышкылары ажилчынарга ажил төлеверин чогуур хуусаа-сында (олар каш-каш айларын дургузууда ажил төлеверин албааннар) бээрин болгаш аар өртегерге таварыштыр немедде төлеверин бээр негеп туралар.

Май 3-те ажил соксадышкынын олар үргүлчүлөшөөн турганнар.

(СЭТА)

Ажил төлеверин бедидери дээш итали ажилчы чоннарын демисели

РИМ. Ажил төлеверин бедидери дээш Италиянын ажилчы чоннарын демисели улам-на калбарып турар. Апрельдин 25—26 болгаш 29 хүнеринде газ заводтарынын ажилчынарын бүгү-нитти ажил соксадышкынын түнелинде күш-ажылдын коллективтиг керээлерин эде көөрүнү дугайында болгаш ажил төлеверин бедидерин дугайында чүгүлгөткөн чоннарын каттап

эгелээринге бүдүрүлгө эелерин албадан.

Цемент заводтарынын ажилчынары апрель 29-та бүгү-нитти ажил соксадышкынын эрттирген. Апрель 30-де Сонгу Италиянын банк албан хаакчыттары ажил соксаткан.

Апрель 24-те, а ол ышкаш май 3 болгаш 4-те Туринге трамвай ажилчынары болгаш албан хаакчыттары ажил соксаткан.

(СЭТА).

Англи-америк чөрүлдээ

ЛОНДОН. «Дейли мейл» солунун Вашингтонда корреспондентизинин меделеп турары болза: Сонгу-атлантика эвилелин Европанын муруну зонасында турар шериг-далай күштеринин командьвалчызы америк адмирал Кернинг эргезинге Англиянын Чер ортузунун далайын далай шериглерин дужаап бээр дээш АКШ-тын шериг-далай ведомствозу шыгыны албадаашкынын кылып турар.

Муйлаар чоруктук ажыктынын дугайында шериг болгаш политик-даа талазы-биле тайылбырлаары-биле АКШ-тын шериг-далай күштеринин штабынын начальниги адмирал Фехтлер чоокку үенин иштинде Лондонга чед бээр деп турарын корреспондент база айтпай турар.

«Сонгу-атлантика эвилелинин Атлантика океанын сонгу кезинде турар шериг-далай күштеринин командьвалчызына томуйлаашкын болуп турганынын үезинде шимээр-геп турган шуугаашкын ышкаш ында шуугаашкынар ам база-ла чажыды-биле болуп турар» деп корреспондент бижип турар.

Корреспонденттин уламчылап бижээни «Бо үеге чедир-ле даштын-дан эптиг-ээлдек болур чорукту ажиллап турган, ыңчалза-даа америк шериг-далай күштеринин кижилеринин канчаар көрүп турарын илереткен меделгелдерин парлалгага кестүп кээп турар чоруу англи элчин черинин ажилдакчыларын улам-на дүвүрөдүп турар. Адмирал Фехтлерин Лондонче баар чоруу болза, «ажы-биле чүгүлгөткөн чыдылганы кылып» сорулгалыг деп Вашингтонда көрүп турар».

Чер ортузунун далайын командьвалчызына америк кижини то-

(СЭТА).

Харысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

Төлөвилелдерни ыяавыла дугуржур дугайында

Тыва автономнуг областын албан, организация болгаш бүдүрүлгө черлеринин бүгү удурутукчуларына

Бүдүрүлгө, чурталга-коммунал, садыг, аш-чөм, культуу-амыдырал болгаш өске-дал черлеринин тудугларын тударынын болгаш чаартырынын сүгү-ле төлөвилелдери болза, областын курсаниспекциясы-биле ийикпе халдавырлыг аарыларга удур санитар албанынын чери-биле ыяавыла дугуруштунган турар ужурут дээрзини дугайында областын бүгү албан, организация болгаш бүдүрүлгө черлеринин удурутукчуларына Тыва автономнуг областын курсаниспекциясы дыңадып тур.

Бүгү обласка хамааржыр тудугун төлөвилели болза, Тыва автономнуг областын чүгө курсаниспекциясы-биле дугуруштунган турар.

Районнарга хамааржыр тудугларын төлөвилелдери болза, областын курсаниспекциясы-биле ийикпе халдавырлыг аарыларга удур санитар станциязынын районда кол санитар эмчизи-биле дугуржуп тургаш кылдынган турар.

Төлөвилелдер чокка азы курсаниспекция-биле болгаш халдавырлыг аарыларга удур санитар албанынын чери-биле дугурушпаан төлөвилелдери өзүгээр бүдүрүлгө бакчынарын тудуп азы эде тургузуп, мурунунда тургустунган оларны калбартып, өскөртп болза оон буруудуглары 2000 рубль чедир торгап, эрге-чагырга талазы-биле хемчеге ийикпе азы оларны дүрүм үрзэн дээш кеземче херээнге онаап, суд харысалгазын хүлээди.

Тыва автономнуг областын Курсаниспекциясы.